

BIULETYN

Nr 41 (906) • 25 kwietnia 2012 • © PISM

Redakcja: Marcin Zaborowski (redaktor naczelny), Katarzyna Staniewska (sekretarz redakcji),
Jarosław Ćwiek-Karpowicz, Beata Górka-Winter, Artur Gradziuk, Beata Wojna

Postrzeżenie integracji europejskiej na Ukrainie

Igor Lyubashenko

Mieszkańcy Ukrainy w mało zdecydowany sposób popierają integrację swojego kraju z Unią Europejską. Ze względu na słabo rozwiniętą sieć kontaktów między Ukraińcami a społeczeństwami państw członkowskich wzrasta znaczenie informacji o Unii funkcjonujących w ukraińskiej przestrzeni publicznej. Należy wykorzystać inicjatywę Partnerstwa Wschodniego do informowania o korzyściach płynących dla Ukrainy z integracji europejskiej oraz stymulować otwartą debatę publiczną na ten temat. W tych działaniach pomocne powinny się okazać nowoczesne internetowe technologie komunikacyjne.

Unijna polityka wobec Ukrainy nie wpłynęła w ostatnich latach na zwiększenie atrakcyjności procesu integracji europejskiej w oczach społeczeństwa tego kraju. Od dziesięciu lat ideę przystąpienia do UE popiera średnio 50% obywateli Ukrainy. Badania oparte na możliwości wyboru przez respondenta pożądanego kierunku polityki zagranicznej pokazują jednak, że za jak najszybszym przystąpieniem do UE opowiada się już tylko jedna trzecia społeczeństwa, a taka sama część popiera jednocześnie integrację z Unią i udział w rosyjskich projektach integracyjnych. Ważnym problemem jest pogłębiające się zróżnicowanie regionalne. W 2010 r. liczba zadeklarowanych zwolenników przystąpienia do UE wyniosła 40% w zachodniej części kraju, 15% w centrum oraz 4% na wschodzie i południu (w 2000 r. liczba stronników integracji europejskiej wynosiła odpowiednio 33%, 12% oraz 14%).

Przyczyny niskiego poparcia idei integracji europejskiej. Stosunkowo niewielka liczba zwolenników szybkiego przystąpienia Ukrainy do UE jest przede wszystkim wynikiem ograniczonej możliwości kształtowania przez Ukraińców opinii na temat szans i zagrożeń związanych z procesem integracji europejskiej na podstawie ich osobistych doświadczeń. Jedynie ok. 20% obywateli Ukrainy ma ważny paszport umożliwiający wyjazd za granicę, a unijna polityka wizowa dodatkowo zawęża grono osób mogących wjechać na terytorium UE. W 2010 r. wydano Ukraińcom ok. miliona wiz schengenkich, co odpowiada prawie dwu procentom ludności kraju. W takiej sytuacji postrzeżenie integracji europejskiej jest zbyt uzależnione od panujących w społeczeństwie stereotypów na jej temat. Integracja jest odbierana w kategoriach polityki zagranicznej, nie jako proces związany przede wszystkim z reformami wewnętrznymi. Wśród ewentualnych korzyści integracji Ukraińcy wymieniają w pierwszej kolejności możliwość swobodnego podróżowania oraz wzrost dobrobytu. Jedynie ok. 13% społeczeństwa utożsamia ten proces z demokratyzacją i rozwojem gospodarczym. Władze ukraińskie nie odczuwają zatem presji społecznej na przeprowadzenie reform zgodnych z zadeklarowanym kierunkiem proeuropejskiej polityki zagranicznej. Integracja europejska w coraz większym stopniu wiąże się także z obawą o emigrację dużej części społeczeństwa oraz naruszenie tradycyjnych więzi z krajami Wspólnoty Niepodległych Państw.

Ograniczona sieć kontaktów społecznych między Ukraińcami a obywatelami państw UE wpływa na duże znaczenie informacji docierających za pośrednictwem mediów. Środki masowego przekazu na Ukrainie są w większości podatne na wpływy polityczne ze strony władzy. Wraz z ochłodzeniem stosunków między Ukrainą a UE, spowodowanym problemami władz w Kijowie z poszanowaniem wartości demokratycznych, ukraińskie media ograniczyły podejmowanie tematyki unijnej. Obecnie tylko ok. 7% wiadomości telewizyjnych dotyczy UE, podczas gdy Rosji poświęca się ok. 13% czasu w serwisach informacyjnych. Wiadomości dotyczące Unii często podawane są w związku z kryzysem

zadłużeniowym, co sprzyja tworzeniu negatywnego obrazu UE. Władze ukraińskie podkreślają również współodpowiedzialność Unii za obecne ochłodzenie w relacjach dwustronnych. W szczególności podkreśla się unijny brak woli i zasobów do zacieśnienia współpracy z Ukrainą oraz koncentrację państw członkowskich na problemach wewnątrzspółnotowych.

Możliwości zwiększenia poparcia dla integracji europejskiej. Ważnym czynnikiem wpływającym na lepsze postrzeganie procesów integracji europejskiej przez mieszkańców Ukrainy jest postępujący rozwój internetu w tym kraju. Pod koniec 2011 r. aż jedna trzecia Ukraińców powyżej 18 roku życia regularnie korzystała z tego środka komunikacji. Dla około jednej trzeciej użytkowników internet jest źródłem wiadomości o krajowych i międzynarodowych wydarzeniach i procesach. Zasady funkcjonowania coraz bardziej popularnych internetowych środków masowego przekazu pozostają przy tym prawnie nieunormowane. Ogranicza to ich możliwości, a przez to negatywnie wpływa na jakość informacji docierającej do społeczeństwa. Należy podkreślić dynamicznie rosnącą ilość osób korzystających z portali społecznościowych (46% użytkowników internetu), które coraz częściej stanowią narzędzie aktywizacji społeczno-politycznej. Dostęp do internetu umożliwia zapoznanie się ze zróżnicowanymi opiniami, jak również z informacją z zagranicy. Obraz sytuacji wewnętrznej UE tworzony na podstawie zróżnicowanych źródeł sprzyja pozytywnemu postrzeganiu procesu integracji europejskiej. Świadczy o tym fakt, że odsetek zwolenników idei przystąpienia do UE jest najwyższy (ok. 60%) wśród młodzieży w wieku 18–29 lat. Ta grupa społeczna jest równocześnie najbardziej aktywnym użytkownikiem internetu, w szczególności najnowszych technologii komunikacyjnych.

Wnioski i rekomendacje. Priorytetem Unii w ramach Partnerstwa Wschodniego w najbliższych latach powinno stać się lepsze rozumienie istoty integracji europejskiej w społeczeństwach państw sąsiedzkich. Aby polepszyć postrzeganie integracji europejskiej na Ukrainie, konieczne są działania w celu zwiększenia ilości bezpośrednich kontaktów międzyludzkich. Wzrostowi mobilności obywateli Ukrainy będzie sprzyjać realizacja przyjętego w 2010 r. planu działań na rzecz wprowadzenia ruchu bezwizowego. Niemniej jednak biorąc pod uwagę niski stopień zainteresowania Ukraińców wyjazdami zagranicznymi, należy dodatkowo rozwijać inicjatywy pozwalające w perspektywie długoterminowej rozszerzyć grono osób mających doświadczenie funkcjonowania w krajach unijnych. W szczególności należy rozwijać program Youth In Action oraz wspierać ideę otwarcia programu Erasmus na kraje Partnerstwa Wschodniego. Ważnym priorytetem unijnego wsparcia finansowego dla Ukrainy jest rozwój niezależnych mediów oraz swobodny dostęp do informacji. Należy zwrócić szczególną uwagę na tworzenie ram prawnych sprzyjających swobodnemu funkcjonowaniu internetowych środków masowego przekazu, które na Ukrainie odgrywają rolę najbardziej obiektywnych i opiniotwórczych.

Biorąc pod uwagę rosnące znaczenie internetu jako źródła informacji, warto rozważyć wspieranie ze środków pomocy rozwojowej ukraińsko- i rosyjskojęzycznych internetowych środków masowego przekazu, specjalizujących się w tematyce unijnej. W celu zwiększenia zasięgu takich projektów należy maksymalnie wykorzystywać możliwości nowych mediów, m.in. sieci społecznościowych (VKontakte, Odnoklassniki, Facebook, Twitter, Google Plus, LiveJournal). Jako jeden z pomysłodawców koncepcji Partnerstwa Wschodniego, Polska powinna aktywnie promować podobne działania na forum unijnym. Należy ponadto rozważyć możliwość utworzenia systemu koordynującego istniejące i powstające programy wspierające mobilność i informowanie społeczeństw państw Partnerstwa Wschodniego.

Polska odgrywa istotną rolę w kształtowaniu opinii Ukraińców o UE. W 2011 r. wyjazdy do Polski stanowiły ponad połowę wszystkich wyjazdów obywateli Ukrainy do Unii. Bezpośredni kontakt ze społeczeństwem i administracją publiczną Polski to jedno z najważniejszych źródeł opinii o sposobie funkcjonowania UE w społeczeństwie ukraińskim. W interesie Polski leży wykorzystanie istniejącego potencjału kontaktów społecznych do promowania idei integracji europejskiej na Ukrainie. Dlatego ważnym zadaniem jest usprawnienie i uproszczenie procedur związanych z przekraczaniem granicy. W szczególności należy przeprowadzić monitoring funkcjonowania wprowadzonych na czas nadchodzących mistrzostw Europy w piłce nożnej wspólnych odpraw służb polskich i ukraińskich w punktach przekroczenia granicy. Na podstawie tego doświadczenia należy rozważyć możliwość kontynuacji takiej praktyki.